

שלושה מכתבים לדוגמא מהווי המשפחה

המכתבים תורגמו מידיש בידי בני גבירצמן, ואינם מובאים בסדר הכרונולוגי של כתיבתם.

- רות בקי

מכתב ראשון

ציפורה פיש, שחלק מילדיה עלו ארצה בשנות השלושים – וחלק נשארו בקובל ובהורודץ, כותבת לבנותיה בארץ, (גילה (פריידל), שרה ומלכה, (אמי).

המכתב נרשם ללא תאריך, ונכתב כנראה ביוני 1939, זמן קצר לאחר שפורסם "הספר הלבן" של מקדונלד (מאי 1939) שהגביל מיכסות עליה ורכישת קרקעות. על "הספר הלבן" קראה בעיתונים בידיש, ביניהם "היינט". כמו כן היא מתייחסת לשלוש שנות המאורעות בארץ (תרצ"ו-תרצ"ט).

בחרתי להביא מכתב זה לאתר קובל, משום שחודשים ספורים לאחר כתיבתו ולאחר פרסום "הספר הלבן" של מקדונלד, פלשו הגרמנים למערב פולין (1.9.1939) ומיד לאחר מכן – פלשה ברה"מ למזרח פולין (17.9.1939), כולל קובל ווהלין כולה.

ציפורה, למרות היותה אשה כפרית פשוטה, רומזת במכתבה לדאגה הגדולה שלה מהעתיד, כאילו חשה מה שעלול לקרות. מכתב זה מראה את מצבם הקשה של העם היהודי בשנה זו, הן בארץ-ישראל- בה חיו שלוש מבנותיה של ציפורה פיש והן בפולין, בה חיו שאר ילדיה. בהיותה אשה מאמינה ודתית מאוד, היא מביעה את תקוותה שהעם יתגבר גם על הרע ביותר. ("אם ירצה השם נעבור את זה. ואם לא מייד, אז מאוחר יותר").

בסוף המכתב היא מבטאת את געגועיה לשתי נכדות בארץ: בלהה (גרינברג) ודליה (קולודני) שביקרו אותה בפולין כשלוש שנים קודם לכן עם אימותיהן.

ילדי האהובים והיקרים שתחיו.

שבוע טוב לכם אהוביי. היום קיבלתי את מכתבכם החביב ואת של שרה-לאה יומיים קודם

לכן, אבל הוא כבר התאחר. אני מבקשת מכם לדייק יותר להבא. אתם הרי צריכים להבין

שבמצב הנוכחי הקשה הייתי רוצה לקבל מכם מכתב כל יום.

איך אתם מרגישים, אהוביי, לאחר פרסום "הספר הלבן"? אינני צריכה כבר לשאול איזה

רושם הוא עשה עליכם. גם עלינו הוא לא עשה רושם טוב בכלל ועלי בפרט. נשמתי היא היום

לידכם יותר מתמיד והאל צריך לעזור לנו, במצב שבו אנחנו מוצאים את עצמנו כיום. מובן

מאליו שנוכח כזו גזרה מרה לא ישתקו היהודים. אנחנו צריכים להתייצב נגדה עד כמה

שנוכל אף שהדבר מסוכן מאוד. סביר שלקחתם חלק בהפגנות ובוודאי תעשו כך יותר מפעם

אחת. רק האל יודע איך זה יסתיים. זוהי אכזבה מרה, מה גם שעברתם שלוש שנות מאורעות,

ושנשפך הרבה דם יהודים חפים מפשע. תארו לעצמכם יקיריי עד כמה נשמתי נמצאת לידכם

בשעה זאת. אילו היה זה אפשרי, הייתי עפה אליכם. מי ייתן והאל ישמור עליכם מכל סכנה,

שישמור על כל היהודים וגם עליכם בכלל זה.

לגבי מה שאת כותבת מלכה'לה יקרה שאבוא בקיץ הנוכחי כתיירת, אינני יודעת מה לענות לך על כך. קשה לי להתחיל לטפל בכך. בגלל אי השקט השורר כיום בעולם הייתי רוצה להיות לידכם שם וכאן, למרות שאינני יכולה להגן עליכם בשום מקום. ישמור עליכם האל כאן ושם. קשה לי לנסוע ולעזוב את ילדיי כאן (לייב, אהרן ודוד פיש, והבת פסיה) (פעסל) לרנר עם משפחותיהם. כולם לאחר מכן נרצחו בשואה_ר.ב). הייתי רוצה להיות לידכם ואינני יודעת כיצד אפשר להתחיל לחשוב על כך. אני מאוד לא מוצלחת בעניין הזה והילדים, שיחיו, כל כך לחוצים, שאינני יכולה לתאר לעצמי שהם יוכלו להסתדר עם זה. אבל אני מבקשת מכם, אהוביי, לא לדאוג בעניין זה. האל יעזור שיהיה שלום בעולם ושנאנחנו נחיה ונהיה בריאים, ואז אם ירצה השם נעבור את זה. ואם לא מייד, אז מאוחר יותר. את כותבת חביבתי שאני עובדת היום בפרך. אבל דווקא היום יש לי פחות עבודה. בטחנת הקמח יש היום יותר פועלים ולכן אינני עובדת שם כלל ובבית אין היום כל עבודה. אבל ענייני העבודה היו יכולים להיות דאגה קטנה בלבד נוכח הדאגה הגדולה שגורם אי השקט השורר בעולם.

עכשיו, פריידיל, איך הבריאות שלך ואיך את מרגישה היום? אולי היום כבר יהיה לך קל יותר מכיוון שכבר אין לך דיירים הסמוכים על שולחנך. (בתקופה מסוימת השכירו גילה ובעלה יצחק גרינברג חדר בביתם לפועלים, וגילה אף בישלה עבורם – ר.ב) ואיך הפרנסה היום? כתבי לי איך הבריאות, ואיך את מרגישה. אצלנו אין חדש. הכל כפי שהיה. קיבלתי היום מכתב מהילדים בקובל. הם מבקשים שאבוא לשבועות. הייתי אולי נוסעת, אבל זימנו אותנו בדיוק לערב שבועות אל משרדי המס, ונצטרך כנראה לנסוע לשם. (המשרד נמצא בסרני, ובאותן שנים הטילו מסים גבוהים מאוד על עסקי היהודים, כאחת הדרכים להקשות עליהם את חיי היומיום – ר.ב) קיבלנו דרישה לתשלום מיסים כפול מאשר בשנה שעברה, הגשנו על כך עירעור ובעניין זה זימנו אותנו.

אני מבקשת מכם יקיריי, שתהיו זהירים ושלא תשתתפו יותר מדיי בהפגנות. ייתכן שנראה לכם מצחיק מה שאני כותבת לכם בעניין זה אבל לב כבד משמיע את דברו. אינני יכולה כלל לתאר לכם את עגמת הנפש שלי. לו רק האל עצמו ישמור עלינו. היו לי כולכם בריאים. אני מנשקת אתכם כולכם פעמים רבות.

אמכם

דרישת שלום לבבית לילדות היקרות. (נכדותיה בארץ). מה שלומכן יקירותיי? אני לוחצת

אתכן אל לבי ומנשקת אתכן פעמים רבות.

סבתכן.

במכתבי הקודם כתבתי כי ילדיה של פעסל חלו באדמת. הם כבר ברוך השם בריאים. השל'ה

כבר הולך לבית הספר וסיומקה עדיין מוחזק בבית, עד שהאדמת תעבור לו. (שני הילדים

נרצחו באוגוסט 1942 בבוכאוה בקובל-ר.ב.).

דרישת שלום לבבית לך, אחותי האהובה, עם ילדייך. (אחותה למחצה נחמה פיש-קולודני

שחייתה כבר בארץ).

*

מכתב שני

לייבל כותב לאחותו, אמי מלכה פיש, כאשר סיימה את לימודי התואר "מהנדס כימאי" בצרפת, ועמדה לחזור לבית בפולין. (בראש המכתב מופיע הלוגו של בית המסחר שלו, לסחורות קולוניאליות, ולזיכיון בפולין כולה על סחורות מסויימות) במכתב מודיע לייבל שיצחק גרינבוים התאכסן בביתו בבואו לקובל, וכנראה סייע לרעיון העליה ארצה ב"טיול" של אחותו שרה לאה. יצחק גרינבוים היה ממנהיגי יהדות פולין, לוחם עקשן לזכויות המיעוט היהודי והמיעוטים בכלל, ולימים חבר הנהלת הסוכנות ושר בממשלה הזמנית בישראל. גרינבוים התאכסן כנראה אצל לייבל פיש משום שלייבל היה ראש ההסתדרות הציונית בקובל. במכתב זה מבקש לייבל מאמי לקנות עבורו אשתו אירקה פרוות קראקול, לפני שהיא עוזבת את צרפת בחזרה לפולין.

(בפולנית): גברת מהנדסת!

(בגרמנית): ברכות, ברכות, ברכות!

(ביידיש): ובכל זאת שחרחורת! (כינוי חיבה שהיה רגיל לכנותה, כי היתה אחותו הצעירה ביותר)

סוף סוף הצלחת להגיע לתעודת הגמר, מה? הלוואי שההישג הזה יעניק לך הרבה מזל. אנחנו

נקווה שאם הצלחת לגלות כזו גבורה ולהגיע לסיום הלימודים, תגלי לא פחות מכך יכולת

להציב בחייך את העמדה המגיעה לך!

עד כה לא ראיתי את גלויתך. כתבי במדויק איך עברו עלייך הימים האחרונים של הבחינות

ובאיזה ציון עברת אותן, "טוב" או "מספיק"? כתבי גם איפה את עכשיו ואיך את מתארגנת

עד לשובך הביתה. כתבי הכל בדיוק.

אצלנו אין חדשות מיוחדות. שרה-לאה עדיין אצלנו. הוועדה המרכזית, שהודיעה על ארגון

טיול לארץ-ישראל, שלחה לנו תשובות כה בלתי מובנות עד כי נראה לי שנסוגה מהחלטתה

בדבר הטיוול.

ביום ראשון שעבר היה אצלנו החבר גרינבוים והוא התאכסן אצלי. העליתי בפניו את עניין נסיעת שרה-לאה, וזה כנראה עזר, כי אתמול הגיע מכתב ששרה-לאה כבר קיבלה ויזה ויכולה לנסוע מתי שתרצה. היא כנראה תיסע בסוף יולי, כך שתהיה אצלנו שלושה שבועות. כתבי תכופות יותר אודות עצמך וגם מתי את חושבת שתבואי הביתה.

לייבל

מלכה'לה, אצלנו חושבים, כי בצרפת יכולים לקנות פרוות בזול. האם זה נכון? כתבי את המחירים של פרוות קאראקול. אולי יתאפשר בקרוב לנצל זאת ולקנות משהו. אני רוצה לעשות מעיל פרווה לאירקה, אנא הואילי מיד לבדוק זאת.

מכתב שלישי

מאחותה של אמי גילה (פריידל) בקובל, לאמי- מלכה פיש שלמדה אז באוניברסיטה בקאן (Caen) בצרפת. נכתב בפברואר 1932. במכתב זה היא מבשרת על שמחתה הגדולה כשהחליטה לנסוע לא"י. היא לא קיבלה אישור עלייה – כי הבריטים הגבילו מאוד את מכסות העולים – ונסעה בוויזה של תיירת ל"מכביה". במכתב היא מזכירה גם את בן הדוד- יעקב קולודני, שלמד באותם ימים בסורבון. חודשיים לאחר תאריך מכתב זה, נסעה לארץ, הגיעה לתל אביב, ופגשה שם את בן הדוד שמריהו קולודני שעלה כבר ב-1926 מהכשרת קלוסובה, והוא סייע לה בסידורי ההתארגנות הראשונים. בטיול לפתח תקווה הכירה את יצחק גרינברג שעבד בחברת "באר" בחפירת בארות בפתח תקווה, והשניים נישאו, ולימים עברו לחיות בכפר סבא. שלושת ילדיהם בלה (ניצן), נורית (גולדשטיין, ז"ל) ומושיק גבעתי, הגשימו ומגשימים בקיבוצים "מחניים", "נתיב הל"ה" ו"ראש הנקרה".

29.2.32

מלכה'לה יקרה!

לפני כמה ימים קיבלנו את גלוייתך ומאחר שלא נסעתי הביתה, אלא אני בקובל, אני חייבת לענות לך.

נו, אצלנו אין כל חדש. אמא נסעה רק אתמול. היא היתה כאן, אצל לייבל ופסל שלושה שבועות עד שכולנו החלמנו מהשפעת. כפי ששרה-לאה כותבת, גם אמא תמיד, כדי להקטין את ההוצאות, אינה נוסעת סתם, אלא כדי לעזור ולסייע.

ייתכן שיעקב (קולודני) כבר העביר לך את הגלויה ששלחתי לך לפאריז. מה הוא עושה

היום? האם הוא מרוויח די למחייתו, או שאשתו ממשיכה להיות מורה?

אכתוב לך משהו שיזדהים אותך. אני נוסעת לארץ-ישראל. זאת אומרת שכל עוד אינני יושבת

בקרן- הרכבת, עדיין אין זאת אומרת שאני נוסעת. אבל אני מתכננת זאת ברצינות. בפסח

הנוכחי נוסעת כמות גדולה של תיירים ל"מכביה" ולתערוכת "יריד המזרח" ומובן מאליו,

שרבים נוסעים בתקווה להישאר בארץ-ישראל, וגם אני רוצה להיות אחת מהם. איך זה מוצא

חן בעיניך, מלכה'לה? האם זה יצליח לי? אני חושבת שכדאי להשקיע בנסיעה כ-150 דולר

ולנסות את המזל שם. כאן אינני רואה לעצמי עתיד והעליה לארץ-ישראל היא הרי משאת

נפשנו כולנו. אולי תהיה זו אבן הפינה להשגת מטרתנו (וכל שאר בני המשפחה יעלו

בעקבותיה- ר.ב).

שמאי (לרנר, הבעל של אחותה פסיה) אומר שאני עושה זאת מתוך ייאוש. אני יודעת. ייתכן

שעלי לבדוק בעצמי את האפשרות להסתדר כאן, בפולין, למרות שאין בכך הרבה תקוות, ויש

לי ספקות רבים אם זה אפשרי. לייבל מסכים אתי. ומה את אומרת? מה דעתך? אני משקיעה ברעיון הנסיעה ארצה הרבה מחשבה. הרי אינני יכולה אחרת, אבל אני משוכנעת לחלוטין, כי כדאי לעשות זאת. כך שיתכן כי בפסח זה אהיה בארץ-ישראל!

ועוד דבר אכתוב לך, אבל שיישאר כסוד. כלומר אנא אל תכתבי הביתה מאומה על כך: לייבל עומד כנראה להיות בימים אלה חתן של בחורה יפה מאוד מלובלין, אירקה. היא בת 22 שנה. וייתכן שיהיה בכך גם כסף. אבל בינתיים זה סוד מוחלט.

נו, אני מקווה שאת רואה שהחדשות שאני מוסרת לך חשובות ביותר. מסרתי לתפור עבורך ז'אקט מלמלה ונשלח לך בחבילה. והלוואי שלהבא לא תצטרכי מאיתנו חבילות של בגדים, כי מצבך ישתפר ותוכלי לקנות אותם בעצמך.

כתבי מייד תשובה. כתבי מה עוד את צריכה.

אם אכן אחליט לנסוע לארץ ישראל, אחזור בקרוב הביתה להורודץ, (כפר הולדתה, לא רחוק מקובל) כדי להימצא עוד קצת זמן בבית וגם כדי להכין שם את המיסמכים, הפספורט לנסיעה ארצה, וכ'.

אנא כתבי לי הכל על עצמך. וגם איך מוצא חן בעיניך מכתבי הנוכחי.

הילדים, (בני אחותה פסיה ובני אחיה אהרן ואשתו הינדה, שחיו בקובל) תודה לאל, בריאים ומחוננים והכל בסדר.

היי בריאה. אני מנשקת אותך פעמים רבות.

אחותך פריידל